

суттєво допомогти в подальшому при розвитку регіональної системи агенцій.

Висновки

Таким чином, сучасний механізм кредитування розвитку регіонів є недосконалим і потребує розробки та реалізації заходів щодо підвищення його ефективності, адже саме система кредитування в умовах бюджетного дефіциту є найбільш надійним джерелом надходження фінансових ресурсів для реалізації програм розвитку регіонів, а також підтримки бізнесу та фізичних осіб.

З огляду на економічну та соціальну нестабільність, а також нестійкість банківської системи останніх років та підвищення ризиковості кредитних операцій необхідним є налагодження системи, яка б належним чином гарантувала безпеку як позичальнику, так і дебітору. Досвід розвинених країн показав, що суттєву підтримку в цьому забезпечує функціонування на території країни та регіонів кредитних бюро та створення інституту державної реєстрації кредитів.

Зважаючи на важливе значення в сучасних умовах стратегій розвитку регіону та значні недоліки в їх створенні останніх років, доцільно зосередити майбутні дослідження на вдосконаленні методики формування фінансових стратегій регіонального розвитку.

Список використаних джерел

1. Банки, що ліквідуються [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/liquidation>
2. Клименко Т. Кредитна діяльність банків України / Т. Клименко // Економіка України. – 2000. – №3. – С. 34–39.
3. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України: організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2005. – №11. – С. 34–37.
4. Гриньова В.М. Роль банків в економічному розвитку регіонів [Електрон. ресурс] / В.М. Гриньова, О.М. Колодізев. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2386/1/16.pdf>.
5. Новіков В. Кредитне бюро: проблеми і рішення [Електрон. ресурс] / В. Новіков. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php>.
6. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://gurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf.
7. Про компанію Українське бюро кредитних історій [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ubki.ua/ua/about-01.html>
8. УБКІ пропонує інноваційний кредитний сервіс – проєкт КВІТ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ubki.ua/ua/articles/ubki_propone_innovative_credit_service.html
9. Хоружий С. Зниження кредитними спілками ризиків за допомогою бюро кредитних історій / С. Хоружий // Вісник кредитної кооперації. – 2008. – Лютий–березень. – Вип. №2 (5). – С. 22–27.

С.Г. БАТАЖОК,

к.е.н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет

Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування

У статті розглянуто новачі Бюджетного кодексу України щодо формування доходів місцевих бюджетів, які є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним чинником регіонального розвитку. Проаналізовано склад, структуру, показники формування та розподілу доходів місцевих бюджетів. Сформульовані основні загрози фінансовій безпеці регіонів та запропоновано шляхи зміцнення фінансового підґрунтя місцевих органів влади.

Ключові слова: місцеві бюджети, класифікація доходів бюджету, міжбюджетні трансферти, фінансова безпека, фінансова стійкість.

С.Г. БАТАЖОК,

к.е.н., доцент, Белоцерковский национальный аграрный университет

Доходы местных бюджетов как основа финансовой независимости органов местного самоуправления

В статье рассмотрены новации Бюджетного кодекса Украины относительно формирования доходов местных бюджетов, которые являются финансовой базой органов местного самоуправления и решающим фактором регионального развития. Проанализирован состав, структура, показатели формирования и распределения доходов местных бюджетов. Сформулированы основные угрозы финансовой безопасности регионов и предложены пути укрепления финансовой независимости местных органов власти.

Ключевые слова: местные бюджеты, классификация доходов бюджета, межбюджетные трансферты, финансовая безопасность, финансовая устойчивость.

S. BATAZHOK,

PhD in economics, associate professor of finance and credit, Bila Tserkva National Agrarian University

Local budget income as a basis financial independence of local government

In the article the innovation Budget Code of Ukraine concerning the formation of local budgets, which are the financial base of local governments and the decisive factor for regional development. Analyzed the composition and structure, performance development and distribution of local budgets. The basic threat to the financial security regions. Ways of strengthening the financial basis of local government.

Keywords: local budgets, classification of budget revenues, intergovernmental transfers, financial security, financial stability.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним чинником регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. Це дає можливість місцевим органам влади в більш повному обсязі задовольняти потреби та інтереси територіальних громад і сприяє економічному та соціальному розвитку територій.

Особливої уваги потребують дослідження джерел формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів для їх зростання.

Діюча система формування доходів місцевих бюджетів характеризується високим рівнем залежності їх дохідної бази від надання трансфертів із державного бюджету та щорічним зменшенням частки власних надходжень. В умовах обмеженості фінансових можливостей місцевих органів влади постає потреба у поглибленому дослідженні тенденцій формування та складу дохідної бази місцевих бюджетів і обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Над дослідженнями джерел формування доходів місцевих бюджетів та над питаннями підвищення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування працюють провідні українські науковці: О. Кириленко, Ю. Пасічник, І. Януль, К. Павлюк, О. Кравченко, О. Сунцова, С. Юрій, Ю. Воробйов, І. Когут, Н. Вишневська та ін. Однак проблеми формування доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової та політичної нестабільності обумовлюють необхідність подальших досліджень розробки та практичної реалізації інструментів підвищення фінансової самостійності регіонів.

Метою статті є дослідження процесу формування і розподілу доходів місцевих бюджетів та пошук шляхів подальшого зміцнення фінансової спроможності територіальних громад і регіонів.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети є особливою формою розподільчих відносин, яка характеризується виокремленням частини вартості суспільного продукту в фондах грошових засобів місцевих органів влади і використовується на розширене відтворення. Місцеві бюджети передбачені для перерозподілу вартості між територіями, галузями народного господарства, секторами економіки і сферами суспільної діяльності.

Місцеві бюджети – це сукупність економічних відносин, що виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства. За матеріальним змістом місцеві бюджети – це централізовані фонди грошових засобів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і є фінансовим забезпеченням їх діяльності.

Місцеві бюджети є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних

процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем. Місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення.

Найбільш чисельною ланкою бюджетної системи у кожній країні є місцеві бюджети. В Україні нараховується більше одинадцяти тисяч місцевих бюджетів. За останні роки понад 70% бюджетних ресурсів зосереджується у державному бюджеті, відповідно у місцевих – акумулюється від 20%. У табл. 1 показана динаміка розподілу бюджетних ресурсів у зведеному бюджеті України за останні п'ять років. Із наведених даних видно, що нині спостерігається негативна тенденція зменшення частки доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті. Ця тенденція суперечить необхідності зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування. За цим показником ступінь децентралізації бюджетних ресурсів України становить менш ніж 25% і постійно знижується. У 2010 році частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету становила 25,6%, а з 2011 року різко знизилась.

Частка ВВП, яка розподіляється через державний та місцеві бюджети, показує, яку питому вагу всієї сукупності благ та послуг, створених у державі за рік, акумулюють та перерозподіляють через бюджети. Місцеві бюджети (табл. 1) мають значно меншу роль у перерозподілі ВВП, ніж державний бюджет. У 2010 році частка ВВП, яка розподілялась через місцеві бюджети, становила 7,4%, а в 2014 році – 6,5%. Слід зазначити, що частка доходів місцевих бюджетів у ВВП в 3–3,5 рази нижча, ніж частка доходів державного бюджету в ВВП. Це вказує на значну централізацію фінансових ресурсів країни у державному бюджеті та фінансову залежність місцевих органів влади від рішень центрального уряду.

Слід також зазначити, що частка трансфертів, які передаються з державного бюджету місцевим бюджетам, збільшилася за останні п'ять років на 7,3% і становить 56,4%. Це вказує на подальшу централізацію бюджетних коштів та їх перерозподіл через державний бюджет.

Для бюджетної системи України характерний досить високий ступінь централізації бюджетних ресурсів, що свідчить про зосередження основних владних повноважень на рівні центрального уряду, нерозвиненість місцевого самоврядування і слабкість місцевих бюджетів. Причому за останні роки, незважаючи на ухвалення низки програмних документів і нормативних актів, спрямованих на зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування, централізація бюджетної системи посилювалася [4].

Функціонування місцевих бюджетів перш за все залежить від принципів, механізму та результативності формування доходів місцевих бюджетів.

У відповідності до Бюджетного кодексу України [1] основними принципами формування доходів місцевих бюджетів є: принцип єдності, принцип збалансованості, принцип самостійності, принцип повноти, принцип обґрунтованості, принцип ефективності та результативності, принцип субси-

Таблиця 1. Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів України

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Зведений бюджет, млрд. грн.	314,14	398,5	445,5	442,8	456,1
Державний бюджет*, млрд. грн.	233,9	311,9	344,7	337,6	355,0
Місцеві бюджети*, млрд. грн.	80,5	86,6	100,8	105,2	101,1
Частка доходів державного бюджету* в ВВП, %	21,6	24,0	24,4	23,2	22,7
Частка доходів місцевих бюджетів* у ВВП, %	7,4	6,7	7,1	7,2	6,5
Частка доходів державного бюджету* в зведеному бюджеті, %	74,4	78,3	77,4	76,2	77,8
Частка доходів місцевих бюджетів* у зведеному бюджеті, %	25,6	21,7	22,6	23,8	22,2
Частка трансфертів з державного бюджету в доходах місцевих бюджетів, %	49,1	52,3	55,2	52,4	56,4
Частка трансфертів з місцевих бюджетів у доходах державного бюджету, %	2,8	0,9	0,4	0,5	0,6

* Без урахування міжбюджетних трансфертів.
Складено автором за даними [5].

діарності, принцип цільового використання бюджетних коштів, принцип справедливості й неупередженості, принцип публічності й прозорості.

Реалізація зазначених принципів найбільш повно проявляється при виконанні місцевих бюджетів. Результати виконання та структура місцевих бюджетів за доходами наведено в табл. 2.

Наведені дані свідчать про нестабільність формування доходів місцевих бюджетів. Практично місцеві бюджети функціонують не за рахунок власної фінансової бази, а за рахунок міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України. Так, у 2010 році частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів становила 49,1%, а в 2014 році – 56,4%, що свідчить про посилення централізації та неможливість органів місцевого самоврядування самостійно забезпечувати розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Найбільша частка трансфертів, майже 80–85%, має місце у доходах районних бюджетів. Близько 50% доходів сільських бюджетів та від 30 до 40% доходів обласних, міських, селищних бюджетів та міста Києва також формувалися за рахунок міжбюджетних трансфертів. Практика такого бюджетного регулювання свідчить, що збільшення обсягів дотаційних ресурсів зумовлює незацікавленість органів місцевого самоврядування в пошуку додаткових джерел доходів бюджетів для фінансування власних і закріплених повноважень, зниження ефективності використання одержаних коштів і, як наслідок, низьку результативність усєї системи міжбюджетних відносин [8].

Показники формування доходів місцевих бюджетів свідчать про невиконання повністю жодного з принципів формування

доходів місцевих бюджетів, особливо принципів самостійності місцевих бюджетів, ефективності та результативності формування їх доходної частини. Сучасне формування доходів місцевих бюджетів є не раціональним. Це обумовлено тим, що в будь-якому бюджеті частка власних надходжень має бути більшою, ніж кошти, що надходять у порядку міжбюджетного перерозподілу. Крім того, основним джерелом формування будь-якого бюджету, зокрема місцевого, мають бути податкові надходження. Однак у доходах місцевих бюджетів частка податкових надходжень за 2010–2014 роки зменшилась на 5%. Податкова база місцевих бюджетів поступово скорочувалась, відповідно раціональність формування місцевих бюджетів є не тільки сумнівною, а й чітко простежується не-раціональність їх формування, що не відповідає встановленим принципам і Бюджетному кодексу України. Невиконання принципів формування місцевих бюджетів впливає на їхню фінансову стійкість та фінансову безпеку місцевих бюджетів.

Як зазначає Н.В. Вишнеvsька, залежність місцевих органів влади від міжбюджетних трансфертів породжує хронічну хворобу «реципієнта», який не має жодних мотиваційних причин для того, щоб стати «донором», адже краще отримувати додаткові кошти з бюджетів вищого рівня, аніж жертвувати надлишковим доходом (запровадження практичної формульного підходу не вирішує проблеми забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування) [3].

Існування такої форми вирівнювання бюджетної забезпеченості територій призводить до послаблення зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної доходної бази та дотримання економії у своїй витратній політиці.

Таблиця 2. Структура доходів місцевих бюджетів України

Групи статей доходів	2010		2011		2012		2013		2014	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Податкові надходження	5,6	42,7	73,1	40,3	85,8	38,1	91,2	41,3	87,3	37,7
Неподаткові надходження	8,8	5,6	10,9	6,0	12,6	5,6	12,1	5,5	12,3	5,3
Доходи від операцій з капіталом	2,5	1,6	1,8	1,0	1,8	0,8	1,4	0,6	1,1	0,5
Цільові фонди	1,6	1,0	0,8	0,5	0,6	0,3	0,5	0,2	0,4	0,2
Усього без міжбюджетних трансфертів	80,5	50,9	86,6	47,7	100,8	44,8	105,2	47,6	101,1	43,6
Міжбюджетні трансферти	77,8	49,1	94,9	52,3	124,5	55,2	115,8	52,4	130,6	56,4
Разом	158,4	100	181,5	100	225,3	100	221,0	100	231,7	100

Складено автором за даними [5].

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У 2014 році частка доходів місцевих бюджетів (у тому числі трансферти з державного бюджету) в доходах зведеного бюджету становила 50,8%. У структурі доходів місцевих бюджетів податкові надходження становили 37,7%. Їхню домінуючу частку формували податок на доходи фізичних осіб (27%), плата за землю (5,2%), а частка місцевих податків і зборів як власне джерело бюджетів місцевого самоврядування складала лише 3,5%, тоді як у європейських країнах їх частка становить майже 30%. Частка власних і закріплених доходів місцевих бюджетів не перевищувала 35%. Частка неподаткових надходжень у доходах місцевих бюджетів становила 5,3%, з яких 78% – власні надходження бюджетних установ. Аналіз фактично мобілізованих джерел доходів дає підстави стверджувати, що залежність місцевих бюджетів від результатів перерозподілу фінансових ресурсів через державний бюджет залишається значною, а відсутність узгодженого розподілу повноважень не стимулює органи місцевого самоврядування до збільшення власної бази місцевих бюджетів [8].

У процесі дослідження формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки виявлено: перевищення в 4 рази закріплених доходів над власними, зниження частки податкових надходжень на 5%, збільшення частки міжбюджетних трансфертів на 7,3% (табл. 3). Зниження частки податкових і неподаткових надходжень у загальній сумі доходів місцевих бюджетів у порівнянні з попередніми роками вказує на зниження стійкості структури доходів місцевих бюджетів.

Важливим моментом у аналізі доходів місцевих бюджетів є визначення коефіцієнтів фінансової самостійності, залежності, децентралізації (табл. 3). За результатами проведених розрахунків виявлено кризовий рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів. Межа коефіцієнту самостійності, яка характеризує бюджет як фінансово стійкий, визначена в розмірі 0,5. Місцевий бюджет в умовах підвищення самостійності мінімум на 50% має фінансуватися за рахунок власних коштів, акумульованих на відповідній території. Подібну позицію можна зустріти і в методиці Г.Б. Поляка [7], за якою стану абсолютної фінансової стійкості бюджету відповідає ситуація, коли розмір власних доходів у загальній сумі становить 60–70%; нормальному – 40–50%; нестійкому стану – 20–30%; кризовому – 5–10%. Значення коефіцієнта фінансової залежності за результатами розрахунків коливається в межах 0,35–0,28, що свідчить про велику, майже стовідсоткову залежність місцевих бюджетів від політики центральної влади

та неспроможність організувати розвиток територій відповідно до умов господарювання та фінансового потенціалу.

Коефіцієнт бюджетної залежності показує міру залежності місцевих органів влади від фінансування з державного бюджету. Більше 50% надходжень, незалежно від соціально-економічного рівня розвитку, займають трансферти від центральних органів влади.

Відповідно до принципу збалансованості повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період, а коефіцієнт бюджетного покриття показувати відповідність власних доходів місцевих бюджетів і повноважень, покладених на місцеві органи влади. Виходячи з цього пропонуємо встановити оптимальну межу коефіцієнту бюджетного покриття, яка характеризує бюджет як фінансово стійкий вище 0,6; середній ступінь фінансової стійкості від 0,2 до 0,6; низький ступінь фінансової стійкості визначається при значенні коефіцієнта менше як 0,2 [2].

Коефіцієнт фінансової децентралізації в Україні за 2010–2014 роки наведений у табл. 3. Простежується чітка тенденція зменшення рівня децентралізації бюджетної системи України, що свідчить про посилення тенденцій до централізації бюджетних ресурсів.

Аналіз показників формування і розподілу доходів місцевих бюджетів вказує на значне зниження рівня фінансової децентралізації за доходами, пряму залежність місцевих органів влади від центрального уряду, а доходів місцевих бюджетів від трансфертів із державного бюджету. Місцеві бюджети не відчували істотних позитивних зрушень у формуванні своєї дохідної бази, а більшість проблем залишилися не вирішеними та ще й більш поглибилися.

Процеси фінансово-бюджетної децентралізації в Україні відбуваються повільно, не мають системності та не сприяють стимулюванню місцевих органів до пошуку джерел активізації власних економічних ресурсів.

Не виконання принципів формування місцевих бюджетів впливає на їх фінансову стійкість та фінансову безпеку місцевих бюджетів. Проблематика стійкості місцевих бюджетів досліджена в праці Ю.М. Воробйова, І.А. Когута. Автори сформулювали визначення фінансової стійкості місцевих бюджетів, як «комплексне поняття, що відображає такий стан грошових фондів, при якому території здатні стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку. Фінансова стійкість місцевого бюджету виражається у стабільності

Таблиця 3. Показники формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України

Показники	2010	2011	2012	2013	2014
Закріплені доходи, у % до загальної суми доходів	35,4	31,6	28,8	30,8	28,2
Власні доходи, у % до загальної суми доходів	12,5	7,7	7,1	7,5	6,4
Міжбюджетні трансферти, у % до загальної суми доходів	49,1	52,3	55,2	52,4	56,4
Податкові доходи, у % до загальної суми доходів	42,7	40,3	38,1	41,3	37,7
Неподаткові доходи, у % до загальної суми доходів	5,6	6,0	5,6	5,5	5,3
Коефіцієнт фінансової самостійності	0,13	0,08	0,07	0,08	0,06
Коефіцієнт фінансової залежності	0,35	0,32	0,29	0,31	0,28
Коефіцієнт бюджетної залежності	0,49	0,52	0,55	0,52	0,56
Коефіцієнт бюджетного покриття	0,24	0,16	0,16	0,16	0,16
Коефіцієнт фінансової децентралізації доходів	25,6	21,7	22,6	23,8	22,2

Складено автором за даними [5].

всієї сукупності грошових фондів і кожного фонду окремо під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників» [2].

Виходячи з фактичних результатів формування доходів місцевих бюджетів можна стверджувати, що місцеві бюджети України не є фінансово стійкими, а рівень їх фінансової безпеки зменшився з 2010 по 2014 рік. У табл. 4 сформульовані основні загрози фінансовій безпеці регіонів.

Безрезультативні заходи боротьби з тіньовою економікою, в основі яких лежить неефективність системи контролю за формуванням доходів місцевих бюджетів, є однією з найважливіших причин, що гальмують зростання фінансового потенціалу та забезпечення територіальних громад достатніми фінансовими ресурсами.

Необхідність досягнення фінансової стабілізації в Україні ставить нові завдання у сфері міжбюджетних відносин, оптимізація і впорядкування яких мають сприяти вирішенню багатьох фінансових, економічних, політичних проблем у державі. Нові підходи у визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів створили можливості для об'єктивного і неупередженого вирівнювання бюджетної забезпеченості територій. Бюджетним кодексом України в 2015 році визначено нові види міжбюджетних трансфертів: базова дотація, реверсна дотація з місцевих бюджетів державному бюджету, стабілізаційна дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм. Змінено систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів принципово новою системою вирівнювання податкоспроможності територій.

Регулювання міжбюджетних відносин, зокрема способи збалансування доходів і видатків бюджетів значною мірою залежать від того, яким чином розмежовані доходи між рівнями бюджетної системи. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств (обласні бюджети) та податку на доходи фізичних осіб (обласні бюджети, бюджети міст об-

ласного значення і районів, бюджети об'єднаних територіальних громад). При здійсненні механізму вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного бюджету (обсяг надходжень відповідного податку на одного жителя до середнього значення по Україні). Якщо значення індексу менше 0,9 – надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі 80% до 0,9; більше 1,1 – передається реверсна дотація з відповідного бюджету в обсязі 50% понад 1,1 (спрямовується для надання базової дотації) [1].

Індекси податкоспроможності слід розраховувати лише на базі постійних джерел бюджетних доходів. Фактичні обсяги надходжень можуть значно коливатися, що залежить від змін у податковому законодавстві і призводять до перегляду ставок податків, об'єктів оподаткування, складу податкових пільг, створення вільних економічних зон. Визначальними внутрішніми чинниками, що впливають на обсяги фактичних надходжень є результативність роботи фіскальних органів.

Позитивним наслідком реформи міжбюджетних відносин є самостійне формування місцевих бюджетів та незалежне від термінів прийняття державного бюджету затвердження місцевих бюджетів (до 25 грудня року, що передує плановому). Відмінено індикативне планування Міністерством фінансів України (МФУ) показників місцевих бюджетів та доведення їх до місцевих бюджетів.

Вихідною умовою організації міжбюджетних відносин є розмежування доходів і видатків кожного бюджету на основі поділу повноважень між рівнями влади, яке має здійснюватися таким чином, щоб забезпечити відповідність між видатками покладеними на кожний бюджет і необхідними для їх фінансування дохідними джерелами. У зв'язку з цим особливого значення набуває вирішення питання подальшого зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, яка є фінансовою основою місцевого самоврядування.

Із прийняттям нової редакції Бюджетного кодексу України відбулися зміни у формуванні дохідної частини місцевих бю-

Таблиця 4. Загрози фінансовій безпеці регіонів

Зовнішні	Внутрішні
<p>високі темпи інфляції та інфляційні очікування; стан грошового обороту; широкі коливання ринкового курсу валют; високий рівень бідності, безробіття та висока диференціація в оплаті праці; недосконалість нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу; неефективна система регулювання та нагляду фінансової системи; інтегральний показник рівня тіньової економіки до 40% ВВП; низький рівень фінансової, бюджетної, фіскальної і податкової децентралізації; велика частка централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті; прийняття законодавчих актів, що зменшують податковий потенціал регіонів; зростання цін на енергоносії; неврегульованість та нестабільність фінансового ринку; неефективність державних замовлень які є системоформуючими для економіки регіонів та сприяють її розвитку; недосконале інформаційно-технологічне забезпечення розвитку економіки; низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції</p>	<p>низький рівень інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання; відсутність участі місцевих бюджетів у відтворювальному процесі економіки територій; низька якість та несвоєчасність бюджетного планування та формування місцевих бюджетів; зростання обсягів міжбюджетних трансфертів, що обмежує фінансові можливості місцевих органів влади; відсутність дієвих стимулів у органів місцевого самоврядування щодо наповнення дохідної частини бюджету та нарощування її економічної безпеки; низька ефективність системи контролю та аудиту за формуванням доходів місцевих бюджетів; зниження фінансової дисципліни розпорядників бюджетних коштів; недостатній рівень використання податкового потенціалу територій; зниження обсягів виробництва та зростання кількості збиткових суб'єктів господарювання; низький рівень кваліфікації управлінських кадрів регіону; завищені відсоткові ставки за кредитами</p>

Сформовано автором на основі [2, 3, 6].

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

джеретів у бік збільшення ресурсу місцевих бюджетів, децентралізації бюджетних коштів і передачі частини доходів державного бюджету до місцевих бюджетів [1]:

- Встановлено єдині нормативи відрахувань загальнодержавних податків за кожною ланкою бюджету: податок на доходи фізичних осіб (60% бюджети міст обласного значення, району, об'єднаної громади; 15% обласні бюджети; 25% державний бюджет); податок на прибуток підприємств приватного сектору економіки (10% обласні бюджети).

- Розширено перелік джерел доходів загального фонду:

- із державного бюджету: 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки;

- нові платежі: збір з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою 5% вартості реалізованого товару;

- реформування податку на майно, збільшення кількості майнових податків (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; плата за землю);

- передача з бюджету розвитку єдиного податку, податку на майно (оподаткування комерційної нерухомості та автомобілів із великим об'ємом двигуна), передача зі спеціального фонду екологічного податку (крім радіоактивних відходів) з одночасним збільшенням нормативу зарахування до 80%.

- Спрощено процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу «мовчазної згоди» при погодженні таких операцій з МФУ.

- Надано право здійснювати місцеві зовнішні запозичення усім містам обласного значення.

- В установах банків державного сектору можуть обслуговуватися кошти бюджету розвитку місцевих бюджетів та власні надходження бюджетних установ, що фінансуються з місцевих бюджетів.

Загалом організація відносин усередині бюджетної системи України та особливо між державним і місцевими бюджетами, поступово набуває таких потрібних з погляду зміцнення демократичних засад і місцевого самоврядування рис, як прозорість, об'єктивність і зрозумілість. Важливим стимулом розвитку чинної бюджетної практики стало формування механізму заінтересованості органів місцевого самоврядування в нарощуванні власної дохідної бази, забезпечення самостійності у витрачанні додатково одержаних коштів.

Висновки

Доходи місцевих бюджетів складають основу фінансової бази органів місцевого самоврядування, тобто є підґрунтям їхньої фінансової незалежності. У зв'язку з цим особливого значення набуває вирішення проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, реформування місцевого оподаткування, проведення ефективного фінансового вирівнювання. Вирішити ці завдання можна шляхом:

- подальшого розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів;

- вивчення ринку фінансових ресурсів місцевого бюджету та визначення найефективніших методів їх залучення, розвитку ринку муніципальних цінних паперів;

- структурного реформування місцевої економіки з метою створення нових високоефективних виробничих потужностей, нових робочих місць, збільшення податкоспроможності регіону;

- стимулювання органів місцевого самоврядування до участі у міжнародних проектах, проведення конкурсів кращих пропозицій по вирішенню місцевих питань, під які можна залучати кошти міжнародної технічної допомоги;

- застосування новітнього інструменту управління, як е-оінформаційна система моніторингу регіональних ресурсів;

- забезпечення місцевими державними адміністраціями захисту прав інвесторів та надання гарантій щодо стабільності умов ведення бізнесу, пропагування можливостей та переваг створення такої форми господарської діяльності, як промисловий округ, який може сприяти активізації інвестиційної діяльності в регіоні;

- розроблення механізму здійснення державного замовлення, а також функцій місцевих державних адміністрацій у здійсненні державних замовлень;

- використання фіскальних важелів стимулювання припливу інвестицій, зокрема встановлення системи податкових преференцій для суб'єктів господарювання, які мають диференціюватися від часткового до повного звільнення від сплати податків на весь термін реалізації інвестиційних проектів;

- боротьби з тіньовою економікою, що є одним із чинників підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів;

- ефективного контролю за формуванням і використанням доходів місцевих бюджетів;

- детінізації системи оподаткування і внаслідок цього збільшення доходів до бюджетів територіальних громад.

- подальшого удосконалення системи та інструментів врахування регіональних особливостей при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України / Закон України №2456-VI від 08.2010 // ВВР України, 2010, №50-51, с. 572. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2456-17

2. Воробйов Ю.М. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів: [монографія] / Ю.М. Воробйов, І. А. Когут. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД. – 2012. – 249 с.

3. Вишневська Н.В. Бюджетна політика: регіональний аспект: [монографія] / Н.В. Вишневська. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Л. Українки – 2007. – 244 с.

4. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: [підручник] / О.П. Кириленко. За ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.

5. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/

6. Мазаракі А.А. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів: [монографія] / А.А. Мазаракі, О.П. Корольчук, В.В. Юхименко, Т.М. Мельник, Л.П. Кудирко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 718 с.

7. Поляк Г.Б. Фінанси: [підручник] / Г.Б. Поляк. За ред. Г.Б. Поляка. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 703 с.

8. Шемаєва Л.Г. Оцінка дисбалансів у бюджетній сфері та шляхи їх подолання: [аналітична записка] / Л.Г. Шемаєва. – К., НІСД, 2015. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1800/>